

Norsk økonomi

Tallene fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR) viser at norsk økonomi vokste i moderat tempo i første halvår i år. Både nivået på BNP i alt og BNP for Fastlands-Norge ligger bare litt over de tilsvarende nivåer i andre halvår 2001. Nivået for bruttoinvesteringer og eksport er lavere enn i forrige halvår, mens konsumetterspørselen både i husholdninger og offentlig forvaltning har økt. Konsumveksten i husholdningene er imidlertid moderat sett i relasjon til den sterke realinntektsveksten, som skyldes høy lønnsvekst og lav konsumprisvekst. Sysselsettingsveksten er lav og presset i arbeidsmarkedet er avtakende. Den gradvise nedgangen i norsk økonomi, som startet etter at konjunkturtoppen ble passert i 1998, har derfor fortsatt.

Kombinasjonen av lav internasjonal vekst og stor usikkerhet i de internasjonale finansmarkedene om den videre utviklingen framover har, sammen med et internasjonalt sett høyt norsk rentenivå, fått den norske kronen til å styrke seg kraftig det siste året. Særlig sterk appresiering opplevde en fram til og med juni i år. Dette har bidratt til at import- og eksportprisene har falt kraftig målt i norske kroner. Så langt har imidlertid gjennomslaget til norske konsumpriser vært relativt beskjedent. Enda mindre gjennomslag har kroneappresieringen fått i lønningene, som regnet i felles valuta har steget kraftig siste året. Rapporter fra lokale lønnsoppgjør gjennom de siste månedene, tyder imidlertid på at lønnspresset kan være avtakende.

Makroøkonomiske hovedstørrelser

Vekst fra forrige periode. Prosent

	2000	2001	Sesongjustert			
			01.3	01.4	02.1	02.2
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,5	2,5	0,7	0,0	1,3	0,6
Konsum i offentlig forvaltning	1,2	2,0	0,2	0,8	1,3	1,0
Bruttoinvesteringer i fast kapital	-1,5	-4,6	-3,2	2,4	-3,5	2,3
- Fastlands-Norge	3,4	-0,3	-3,9	0,3	-0,4	-0,3
- Utvinning og rørtransport	-31,6	7,2	13,2	18,9	-18,8	-3,6
- Tjenester tilk. utvinning
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	2,9	1,8	-0,3	0,3	1,0	0,5
Eksport	2,9	4,2	3,3	2,6	-5,8	4,4
- Råolje og naturgass	6,6	5,2	10,5	-1,1	-7,8	11,5
- Tradisjonelle varer	1,7	4,0	-3,9	6,5	-2,3	2,7
Import	3,2	0,0	-1,8	2,4	-3,5	0,5
- Tradisjonelle varer	2,6	4,0	-3,1	2,7	1,8	-2,6
Bruttonasjonalprodukt	2,4	1,4	0,8	0,4	-0,3	0,8
- Fastlands-Norge	1,9	1,2	0,2	0,7	0,5	-0,7
Arbeidsmarkedet²						
Utførte timeverk	-1,1	-1,0	-0,7	-0,8	-0,8	1,1
Sysselsatte personer	0,4	0,5	-0,2	0,6	0,0	0,1
Arbeidsstyrke	0,8	0,6	0,0	0,8	0,0	0,2
Arbeidsledighetsrate, nivå ³	3,4	3,6	3,6	3,8	3,8	3,8
Priser						
Konsumprisindeksen (KPI) ⁴	3,1	3,0	2,6	2,0	1,1	0,4
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ⁴	..	2,6	2,4	2,6	2,4	2,6
Eksportpriser tradisjonelle varer	13,5	-3,1	-4,3	-2,7	-1,8	-2,4
Importpriser tradisjonelle varer	4,8	0,4	-3,6	-1,4	-2,5	-1,4
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	219,6	233,4	62,9	50,3	57,0	58,0
MEMO (justerte nivå⁵)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	6,8	7,2	7,3	6,8	6,5	6,9
Utlånsrente, banker	8,1	8,8	8,9	8,7	8,3	8,4
Råoljepris i kroner ⁵	252,0	220,1	228,3	173,0	186,1	205,2
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	103,3	100,2	99,5	98,5	97,2	92,5
NOK per ECU/euro	8,1	8,1	8,0	8,0	7,8	7,5

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Tallene for 2000 og 2001 er fra nasjonalregnskapet. Kvartalstallene er basert på AKU, idet nasjonalregnskapets kvartalstall for sysselsetting og timeverk er for korte for sesongjustering.

³ Ifølge AKU.

⁴ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁵ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Vurderingene av utsiktene for norsk økonomi er nå i stor grad knyttet til hva man antar for utviklingen i kronekursen. Den importveide kronekursen har holdt seg sterk gjennom hele sommeren, men vi legger til grunn at kronen vil svekke seg gjennom 2003. Nivået i 2004 blir imidlertid klart høyere enn det normale leiet i det tidligere pengepolitiske regimet, med stabil valutakurs som mål.

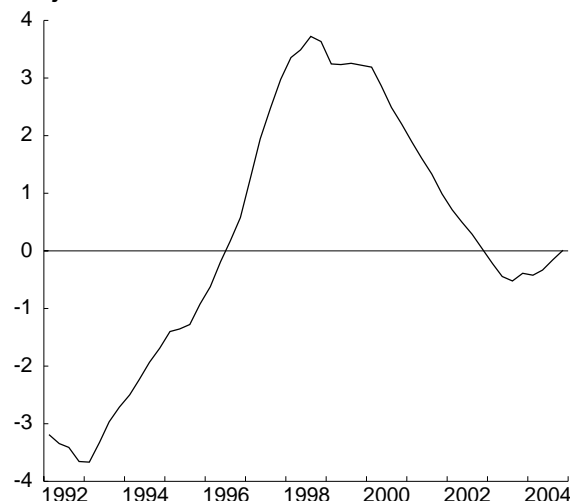
Finanspolitikken

Det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR) viser at konsumveksten i offentlig forvaltning i første halvår (sesongjustert) har vært om lag det doble av den årsveksten som er anslått for hele 2002 i revidert nasjonalbudsjett 2002 (RNB). Vi har derfor lagt til grunn at veksten gjennom andre halvår 2002 blir klart lavere enn i første halvår. Nærmere bestemt har vi antatt at det sesongjusterte konsumet i offentlig forvaltning blir om lag på samme nivå i andre halvår som i første. Da blir årsvekstraten i år 2,5 prosent mot et anslag på 1,5 prosent i RNB. De store tilleggene som ble gitt ved vårens lønnsoppgjør, kan tilsa at volumveksten i konsumet vil bli mindre framover dersom budsjettene skal holdes. Den sterke veksten i konsumet i offentlig forvaltning kombinert med strammere budsjetter, kan tilsa at veksten i offentlige investeringer blir noe mindre enn tidligere lagt til grunn. Vi anslår derfor nå investeringsveksten til vel 5 prosent i 2002.

Svake internasjonale aksjemarkeder og sterk norsk kronekurs tilsier et vesentlig lavere anslag på verdien av Petroleumsfondet (målt i norske kroner) ved utgangen av året enn tidligere antatt. Handlingsregelen for bruk av forventet realavkastning av Petroleumsfondet åpner imidlertid for å la store sjokk i formuesverdien av denne typen innarbeides over noen år. Dette gjør det mulig å bruke litt mer penger over statsbudsjettet neste år enn 4 prosent av forventet verdi av fondet ved utgangen av 2002, men innebærer i så fall at en da har mindre rom for økt bruk av «oljepenger» i 2004. Ytterligere et moment som kan spille en rolle for utformingen av statsbudsjettet i 2003 er den alminnelige konjunktursituasjonen. Denne er blitt klart svakere gjennom 2002, og må nå kunne sies å være om lag konjunkturneutral. For 2003 kan det derfor være rimelig å legge til grunn en konjunkturneutral finanspolitikk isolert sett. Dette kan gi rom for å kompensere noe for reduksjonen i bruken av «oljepenger». Hva man velger her, avhenger imidlertid av hvilken vekt en vil legge på finanspolitisk ekspansjon versus en mindre stram pengepolitikk i tiden framover.

Reduksjonen i Petroleumsfondet trekker altså i retning av en noe strammere finanspolitikk i 2003, mens konjunktursituasjonen trekker i motsatt retning. Vi har derfor valgt å opprettholde om lag de anslagene for vekst i konsum og investeringer i offentlig forvaltning i 2003 som vi hadde i vår forrige konjunkturoversikt. Mht. skattepolitikken binder fjerningen av investeringsavgiften i høst opp rommet for ytterligere endrin-

Konjunkturavvik

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

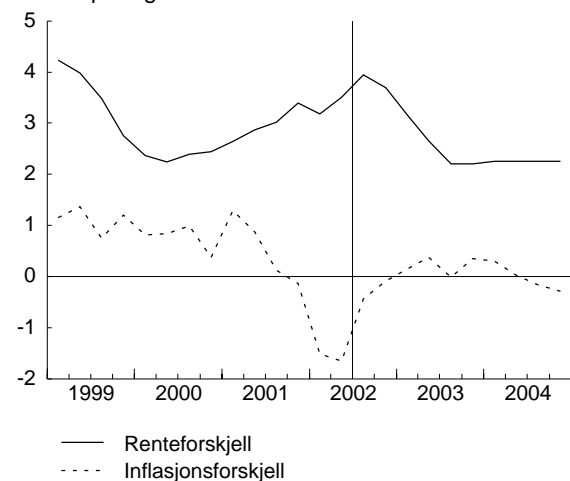
ger i skatter og avgifter i 2003. Det såkalte barnehageforliket mellom opposisjonspartiene på Stortinget, som i praksis fungerer som en avgiftsreduksjon, kan grovt sett anslås til å koste en milliard kroner i 2003 og vil isolert sett trekke konsumprisveksten ned med et tidel i 2003. For øvrig har vi forutsatt uendrede reelle avgiftssatser i 2003, som i vår forrige rapport.

For 2004 har vi lagt til grunn en konsumvekst i offentlig forvaltning på 2,6 prosent og om lag uendrede bruttoinvesteringer i forhold til 2003. Avtalen om barnehageutbygging og ytterligere reduksjon i brukerbetalingen er anslått å ha en provenyeffekt på om lag 3 mrd. kroner i 2004, og redusere veksten i KPI med 0,4 prosent. Når anslaget for konsum i offentlig forvaltning er anslått så høyt som 2,6 prosent i 2004, skyldes vel 0,6 prosentpoeng endringer i bevegelige arbeidsdager som påvirker antall utførte timeverk uten at det påvirker lønnsutgiftene i særlig grad. På bakgrunn av barnehageforliket har vi ikke forutsatt ytterligere skattereduksjoner i 2004.

Rente og kronekurs

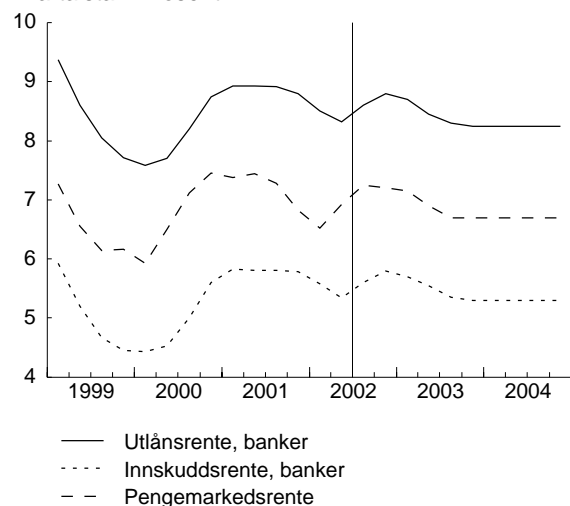
I juli hevet Norges Bank styringsrenten med 0,5 prosentpoeng, til 7 prosent. Tremåneders pengemarkedsrente var 3. september om lag 7,2 prosent. De siste årenes lønnsoppgjør, høyt rentenivå og den sterke kronekursen har skapt problemer for konkurranseutsatt industri, noe som også har fått konsekvenser for underleverandører. Dette vil isolert sett bidra til et moderat lønnsoppgjør neste vår, noe som kan skape rom for Norges Bank til å sette ned styringsrenten neste år. Vi har lagt til grunn at 3 måneders pengemarkedsrente vil holde seg om lag på dagens nivå frem mot årsskiftet, og at den deretter vil falle gradvis mot 6,7 prosent frem mot neste sommer etter hvert som det blir klarere at presset i den norske økonomien har avtatt. Dette er i tråd med hva som forventes i pengemarkedet i begynnelsen av september. Vi har lagt til grunn at pengemarkedsrentene holder seg

Rente- og inflasjonsforskjell mellom norske kroner og ECU/euro

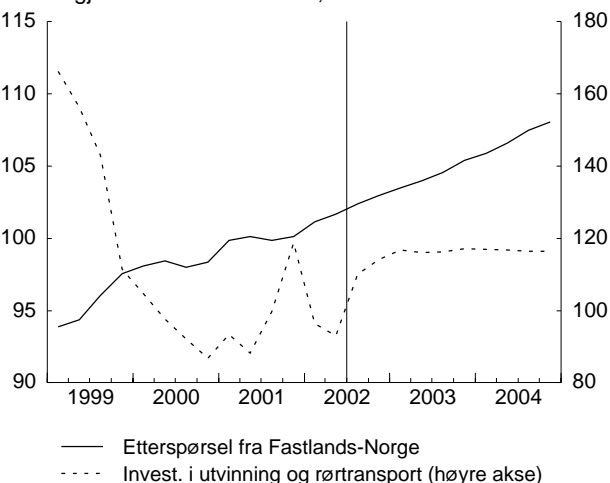
Kilder: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Utlånsrente og innskuddsrente

Kilder: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Etterspørsel fra Fastlands-Norge og investeringer i oljevirkomheten

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

uendret på dette nivået ut resten av beregningsperioden.

Den importveide kronekursen har styrket seg med rundt 10 prosent siden årsskiftet. Mot euro har kronen styrket seg med 8 prosent i den samme perioden. Vi antar at den sterke appresieringen reverseres noe, og legger til grunn at kronen svekker seg gradvis til 7,75 mot euro ved utgangen av 2004. Det gir om lag samme forløp som vi la til grunn ved publisering av Konjunkturtendensene for juni, men kronesvekkelsen kommer noe senere - slik at den importveide kronekursen som årsgjennomsnitt vil styrke seg noe kraftigere i år og neste år, mens svekkelsen i 2004 blir litt mer markert. En sterk økning i oljeprisen, f.eks. som en følge av et amerikansk angrep på Irak, kan imidlertid bidra til å styrke kronekursen ytterligere.

I tråd med våre anslag for utviklingen internasjonalt legger vi til grunn fortsatt lave renter i euroområdet og USA frem mot årsskiftet, og at disse rentene vil øke noe i løpet av neste år etter hvert som den økonomiske veksten tar seg opp. Dette forløpet impliserer at rentedifferansen mellom Norge og de viktigste handelspartnerne vil reduseres noe neste år, noe som underbygger anslaget om en svekkelse av kronen.

Oppjusterte anslag for oljeinvesteringene

Vi legger til grunn en økning i produksjonen av olje gjennom inneværende år, men de gjennomførte produksjonskuttene i første halvår fører likevel til at produksjonen i år blir vel 2 prosent lavere enn i 2001. For neste år og 2004 legger vi til grunn en svak produksjonsøkning i størrelsesorden 2-3 prosent årlig; ifølge siste Revidert Nasjonalbudsjett vil oljeproduksjonen nå sin topp i 2004 for deretter å falle. Oppstart av produksjonen på flere nye gassfelt i inneværende år medfører at gassproduksjonen i 2002 blir vel 25 prosent høyere enn i 2001. Noen felt er allerede ferdigstilt, og flere forventes å bli det i høst. Vi forutsetter en ytterligere årlig produksjonsvekst av gass med 6 prosent for de kommende to år.

Målt i dollar har oljeprisen har vært stigende gjennom 2002, og vi antar at den vil holde seg om lag på dagens nivå gjennom årets siste fire måneder, dvs. 26 USD, for resten av prognoseperioden. Gjennomsnittet for inneværende år antas dermed å bli 25 USD. Målt i norske kroner innebærer dette at oljeprisen vil ligge i underkant av 200 kroner for både 2003 og 2004.

SSBs investeringstelling for petroleumsvirksomheten viser nå at investeringskostnadene for inneværende år ventes å øke med i overkant av 3 prosent i forhold til 2001. Det er usikkerhet om hva slags prisutvikling som er lagt til grunn for anslagene, men i tråd med den generelle tendensen til svak prisutvikling forutsetter vi at volumveksten blir lik verdiveksten. Mens investeringene i form av leting, rørtransport og utbygging av nye felt antas å synke, forventes økningen i

investeringene tilknyttet eksisterende felt og landanlegg å bli relativt sterk. Anslagene er basert på at Snøhvit-feltet bygges ut, selv om det fortsatt er sider ved prosjektet som er omstridt og utsettelse kan komme. Landanlegget tilknyttet Snøhvit-feltet er et LNG-anlegg, et område hvor norske entreprenører har liten ekspertise. Majoriteten av kontraktene for utbygging har så langt derfor gått til utenlandske bedrifter, slik at investeringene tilknyttet landanleggene vil få en svært høy importandel. Isolert sett trekker dette i retning av lavere etterspørselsimpulser rettet mot norsk økonomi for inneværende år enn i 2001. Imidlertid har vi oppjustert våre anslag for investeringer i eksisterende felt en god del i forhold til vår forrige prognose publisert i juni, slik at impulsene rettet mot norsk økonomi likevel vil vise en svak økning. I 2003 legger vi til grunn at investeringene øker med vel 6 prosent, for så å øke svakt gjennom 2004. Ved siden av investeringer i landanlegg, vil også investeringene i rørtransport ta seg noe opp gjennom disse to årene.

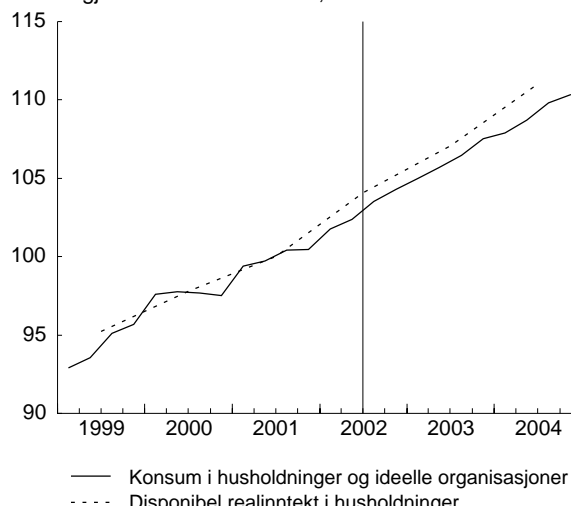
Moderat konsumvekst tross sterk inntektsvekst

Etter en svak vekst i husholdningenes konsum gjennom fjoråret, med nedgang i nordmenns konsum i utlandet etter terrorangrepet i USA som en viktig bidragsyter, tok konsumveksten seg opp igjen i begynnelsen av 2002, men har ikke fortsatt i samme tempo utover våren og sommeren. Tatt i betraktning den sterke veksten i husholdningenes realinntekter kan den relativt svake økning i husholdningenes konsum virke overraskende. Flere faktorer kan imidlertid bidra til å forklare denne utviklingen.

For det første var ikke veksten i husholdningenes inntekter særlig sterk i 2001 og husholdningenes sparerate endret seg lite fra 2000 til 2001 iflg. foreløpige nasjonalregnskapstall. Når inntektsveksten tar seg opp, er det vanlig å legge til grunn at spareraten vil øke på kort og mellomlang sikt inntil husholdningene får justert sin tilpasning til hva de oppfatter som et permanent høyere inntektsnivå. I tillegg har realrenten etter skatt økt betydelig gjennom 2002 dels ved at det nominelle rentenivået har økt, men særlig fordi prisveksten har sunket. Det nominelle rentenivået er for tiden imidlertid ikke så ulikt hva det var i begynnelsen av 2001. Endelig har fallet i børskursene bidratt til en nedgang i veksten i husholdningenes formue som isolert sett trekker konsumveksten ned og spareraten opp. En enkel modellberegning ved hjelp av SSBs konjunkturmodell KVARTS viser at husholdningenes sparerate i 2002 ville ha vært fire tidels prosentpoeng lavere i 2002 med uendrede børskurs fra første halvår 2001. Konsumveksten i 2002 ville nesten ha vært et halvt prosentpoeng høyere enn hva våre prognoser nå viser.

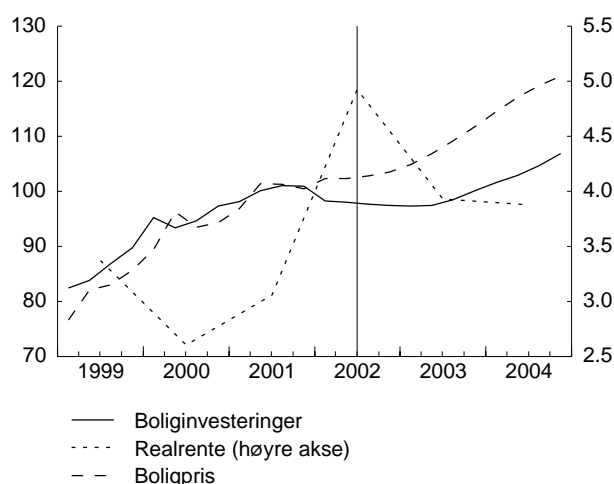
Vi anslår at husholdningenes realdisponible inntekter vil øke med vel 4 prosent fra 2001 til 2002. Dette er om lag et prosentpoeng lavere enn vi anslo i vår forri-

Inntekt og konsum for husholdninger
Sesongjusterte volumindekser, 2001=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boliginvesteringer og boligpris
Sesongjusterte volumindekser, 2001=100

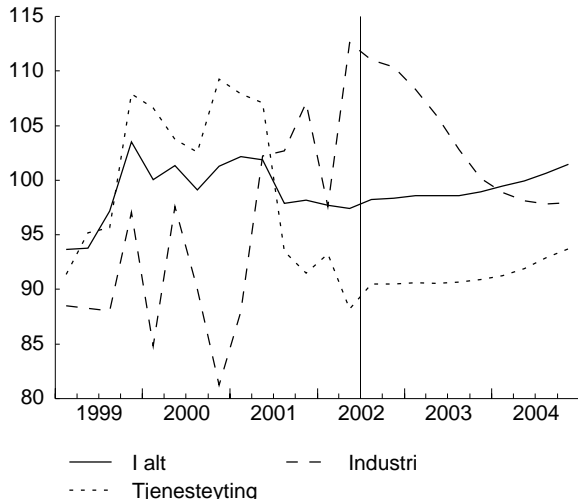
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ge rapport, men da var ikke tallrevisjonen av nasjonalregnskapet innarbeidet i modellgrunnlaget. Vårt anslag for konsumveksten er uendret fra forrige konjunkturoversikt og utviklingen i husholdningenes konsum så langt i 2002, tyder ikke på at veksten vil kunne bli mye over 3 prosent.

I 2003 vil veksten i husholdningenes realinntekter antakelig bli noe lavere enn i år, fordi prisveksten vil ta seg opp og fordi lønnsveksten ifølge våre anslag vil synke noe. Våre anslag tyder dessuten ikke på noen sterk vekst i sysselsettingen neste år, og på grunn av demografiske forhold øker heller ikke antall trygdede særlig. Som omtalt i avsnittet om finanspolitikken, legger vi ikke til grunn lettelse i personbeskatningen i 2003. Når konsumveksten i 2003 likevel antas å bli på linje med veksten i 2002 skyldes det at rentenivået antas å ville falle nominelt gjennom 2003. Reelt blir fallet sterkere pga. høyere inflasjon enn i 2002. Dess-

Investeringer i Fastlands-Norge

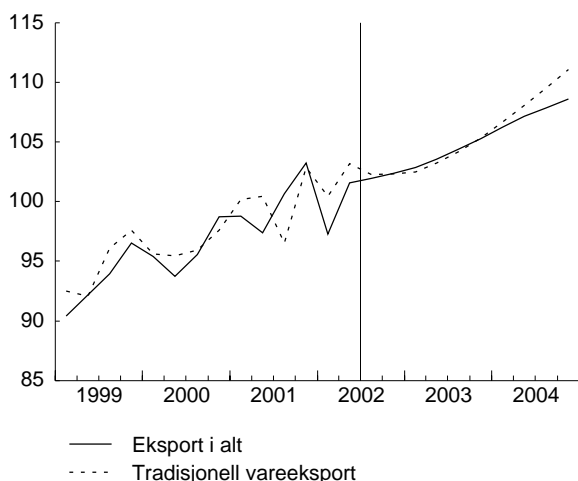
Sesongjusterte volumindekser, 2001=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Eksport

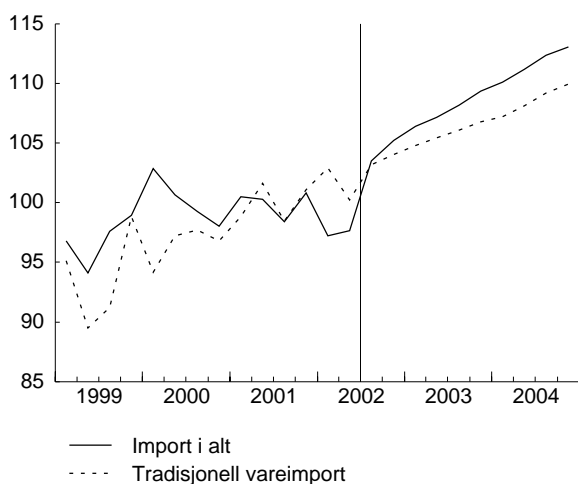
Sesongjusterte volumindekser, 2001=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Import

Sesongjusterte volumindekser, 2001=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

uten er boligprisene beregnet til å øke noe utover i 2003, mens de vokser svært lite gjennom 2002. Endelig forutsetter vi - på svært usikkert grunnlag - at aksjekursfallet stopper opp. Til sammen bidrar disse faktorene til et lite fall i husholdningenes sparerate fra 2002 til 2003. Disse faktorene er også hovedforklaringen på det videre fallet i spareraten i 2004 og at konsumveksten antas å bli ganske jevn framover.

Boliginvesteringene nådde en topp for om lag et år siden og har deretter falt svakt. Høyere renter og avdempet vekst i prisene på bruktboliger har gjort at igangsettingen av nye boliger også har falt noe. Den sterke inntektsveksten skulle normalt tilsi en noe sterkere vekst i boliginvesteringene. Dessuten vil virkningen på boliginvesteringene av den høye realrenten i inneværende år svekkes utover i 2003. Vi anslår derfor at fallet i boliginvesteringene vil stoppe opp tidlig i 2003, for så å øke. På årsbasis vil imidlertid boliginvesteringene i 2003 kunne bli om lag som i 2002, som nå anslås til å bli knapt tre prosent lavere enn investeringene i 2001. I 2004 vil veksten gjennom 2003 og videre bidra til at årsveksten kan bli forholdsvis høy.

Nedgang snus til svak vekst for investeringene i fastlands-bedriftene

Ifølge reviderte nasjonalregnskapstall ser bruttoinvesteringene i Fastlands-Norge eksklusiv offentlig forvaltning ut til å ha nådd en topp i 2001. Ser vi første halvår i år under ett, har ikke bruttoinvesteringene vært lavere for et samlet halvår siden første halvår av 1999. Det er hovedsakelig de skjermede private fastlandsnæringene som har bidratt til investeringsnedgangen, og da spesielt investeringene i tjenesteytende næringer. Sammenliknet med første halvår i fjor, har imidlertid investeringene i industrien tatt seg opp.

Utover inneværende år forventes dette bildet å snu. Industriens investeringer forventes riktignok å ligge på et høyt nivå i 2003, men noe lavere enn i 2002. Dette har sammenheng med blant annet delvis ferdigstilling av store anlegg for produksjonen av metaller, noe som forventes også å bidra til et ytterligere fall i 2004. Svekket produksjons- og lønnsomhetsutvikling generelt forsterker dette bildet. Investeringene i fastlandsbedriftene utenom industrien forventes derimot å øke utover i 2003 og 2004. Samlet sett forventer vi bare en svak økning i investeringsnivået i fastlandsbedriftene i 2003 og 2004.

Moderat vekst i innenlandsk etterspørsel

Samlet innenlandsk etterspørsel viste bare svak vekst gjennom 2001. Ifølge sesongjusterte KNR-tall tok veksten seg opp i 1. kvartal i år som følge av oppsvinget i samlet konsum, mens en nedgang i oljeinvesteringene trakk motsatt vei. Svakere konsumvekst i 2. kvartal bidro imidlertid til at også veksten i etterspørselen fra Fastlands-Norge falt tilbake. På årsbasis venter vi nå en vekst i Fastlands-Norges etterspørsel på 1,9 prosent, om lag på linje med veksten for 2001. Også for

2003 venter vi en vekst i samme størrelsesorden, men for 2004 vil et forventet oppsving i investeringene sammen med noe sterkere konsumvekst, bidra til at veksten i etterspørselen fra Fastlands-Norge øker til 3 prosent. Tar vi også med det forventede oppsvinget i oljeinvesteringene, blir den samlede innenlandske etterspørselsveksten noe sterkere både for 2002, 2003 og 2004, men dette overvurderer impulsene rettet mot norske bedrifter på grunn av økende import-innhold i oljeinvesteringene.

Raskt fall i eksportprisene demper tapet av markedsandeler - på kort sikt

Etter fall foregående kvartal, viste sesongjustert tradisjonell vareeksport ifølge KNR ny vekst fra 1. til 2. kvartal i år. Den tradisjonelle vareeksporten har svingt mye fra kvartal til kvartal det siste året, men ser vi utviklingen siden første halvår 2001 under ett, har gjennomsnittlig vekstrate vært svakt positiv. Økningen skyldes nesten i sin helhet bidrag fra økt eksport av verkstedprodukter (utenom skip og plattformer) og raffinerte oljeprodukter. De fleste øvrige produktgruppene - med treforedlingsprodukter og kjemiske råvarer i fremste rekke - har bidratt negativt til eksportutviklingen, særlig gjennom siste halvår.

Denne negative eksportutviklingen for de fleste produktgruppene må sees på bakgrunn av svak markedsutvikling internasjonalt, flere år med høyere lønnsvekst i Norge enn i utlandet og de siste to årenes sterke appresiering av krona. Mens høyere lønnsvekst trekker prisene på norske produkter oppover, bidrar sterkere krone til å presse eksportprisene nedover. Gjennom det siste året synes den sistnevnte effekten å ha vært sterkest; med unntak for tekstiler, bekledning og skotøy samt kjemiske og mineralske produkter, har eksportprisene falt markert i denne perioden. Nedgangen har imidlertid med to unntak vært svakere enn den tilsvarende nedgangen i prisene på importerte produkter, og dermed sannsynligvis svakere enn prisnedgangen på de internasjonale markedene, regnet i norske kroner. Dette kan isolert sett tilsi at de norske bedriftene vil tape markedsandeler på eksportmarkedet. (Unntakene nevnt ovenfor gjelder produkter fra primærnæringene, der importprisene har økt gjennom perioden, og treforedling, der nedgangen i eksportprisene har vært klart sterkere enn nedgangen i importprisene. Utviklingen i disse to gruppene alene bidro til at eksportprisene for tradisjonell vareeksport i alt har falt noe sterkere enn importprisene i alt.)

Trass i fallet i tradisjonell vareeksport utenom verkstedprodukter og raffinerte oljeprodukter, har den sterke svekkelsen av de norske bedriftenes konkurransevne de siste årene ennå ikke rukket å slå fullt ut i redusert eksport. Beregninger på SSBs makroøkonomiske modeller viser betydelig sterkere negative effekter på samlet produksjon av økte lønninger og sterkere krone på lang sikt, enn på kort sikt. Det forsinkede gjennomslaget gjelder særlig leveransene til eksport-

Økt eksport av verkstedprodukter til tross for svekket konkurransevne

Den økte eksporten av verkstedprodukter (utenom skip og plattformer) gjennom det siste året kan synes overraskende, i lys av svak markedsvekst og siden dette er forholdsvis arbeidsintensiv produksjon som burde rammes av den sterke lønnsveksten. KNR-tallene viser at sektoren i samme periode har redusert sine eksportpriser betydelig regnet i norske kroner, nesten like kraftig som nedgangen i prisene på import av verkstedprodukter til Norge. Hjemmemarkedsprisene er også redusert, men mindre enn eksport- og importprisene. I samme periode har leveransene til hjemmemarkedet falt, mens importen har økt. En økt andel av den norske produksjonen går nå altså til eksport, samtidig som de norske bedriftenes markedsandel på det norske markedet har falt.

Det er store metodiske vanskeligheter med å fastlegge prisveksten for verkstedprodukter; om en overvurderer prisnedgangen på eksport og import av slike produkter vil det beregningsmessig slå ut i en tilsvarende overvurdert volumoppgang. Med dette forbehold, kan vridningen i markeds sammensetning for denne produktgruppen gjennom siste år tolkes som å være i tråd med de langsiktige tendensene i varebyttet med utlandet, der økt grad av spesialisering vrir produksjonen i konkurranseutsatte bedrifter mot økt eksport, mens importerte produkter vinner tilsvarende økte markedsandeler innenlands. Denne effekten på eksporten har altså dominert over virkningene av sterkere kostnadsvekst for de norske bedriftene enn for deres utenlandske konkurrenter. Vridningen mot eksport medførte at produksjonen økte i andre halvår i fjor, men hindret ikke at produksjonen falt noe i første halvår i år, da tapet av hjemmemarkedsandeler forsterket seg kraftig.

Markedsutvikling for verkstedprodukter

Endring fra foregående halvår, sesongjustert

	Volumendring		Prisendring	
	2001-II	2002-I	2001-II	2002-I
Norsk produksjon	3,2	-0,3	-1,8	-3,1
- Eksport	7,7	4,1	-2,7	-3,6
= Hjemmeleveranser	-2,3	-6,2	-0,4	-1,8
+ Import	0,9	2,4	-3,9	-4,1
= Leveranser til det norske markedet	-0,3	-0,7	-2,7	-3,4

markedet, der effekten i første omgang blir motvirket av at eksportprisene faller forholdsvis kraftig, slik vi allerede har sett, særlig i første halvår i år.

I tråd med dette antar vi at norske bedrifter fortsatt vil tape betydelige eksportmarkedsandeler de kommende årene, særlig for 2003. Mens tradisjonell vareeksport ventes å øke med 1,6 prosent i år - om lag på linje med markedsveksten - venter vi at eksportveksten i 2003 blir liggende uendret selv om den internasjonale markedsveksten øker til nær 8 prosent. For 2004 antar vi imidlertid at eksportveksten tar seg opp, særlig for metaller, der ny produksjonskapasitet som

nå er under arbeid vil tas i bruk for fullt. Også for verkstedprodukter antar vi at eksporten kan vokse nær opptil markedsveksten, basert på en forutsetning om at økt spesialisering fortsatt vil kunne vri produksjonen over mot eksportmarkedene (se boks).

Markedsutvikling for tradisjonelle varer

Endring fra foregående halvår, sesongjustert

	Volumendring		Prisendring	
	2001-II	2002-I	2001-II	2002-I
Norsk produksjon	0,5	-0,6	-2,8	-3,1
- Eksport	-0,6	2,1	-5,6	-4,3
= Hjemmeleveranser	1,3	-2,5	-0,8	-2,3
+ Import	-0,4	1,5	-5,7	-3,7
= Leveranser til det norske markedet	0,5	-0,5	-3,2	-3,0

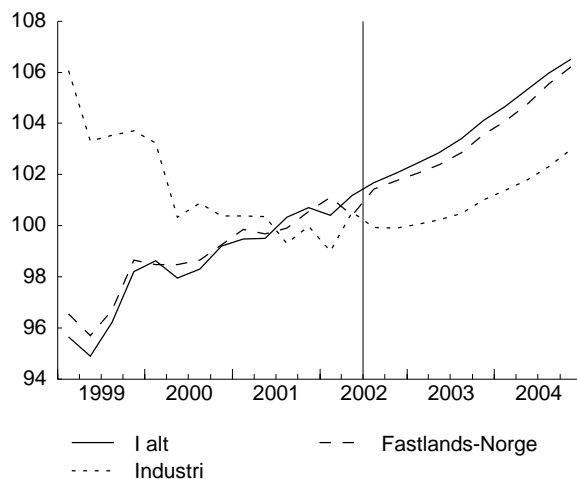
Lavere importpriser gir prisnedgang på hjemmemarkedet for tradisjonelle varer

Også prisene på norske bedrifters leveranser til hjemmemarkedet har falt gjennom det siste året, men klart svakere enn importprisene. For andre halvår 2001 var riktignok bildet noe blandet, men nedgangen i hjemmepriene for første halvår i år var for de fleste gruppene så sterk at prisnivået for tilnærmet alle gruppene da lå lavere enn ett år tidligere. Sammen med fallende importpriser, førte dette til en markert prisnedgang for de samlede leveransene til det norske markedet både i andre halvår i fjor og første halvår i år. Det samme gjelder for prisene på samlet norsk produksjon for eksport- og hjemmemarkedet.

Trass i klart mindre nedgang i hjemmepriene enn i importprisene for tradisjonelle varer, synes norske bedrifters markedsandeler på hjemmemarkedet alt i alt å ha holdt seg relativt godt oppe gjennom det siste året. Siden prisene på hjemmemarkedet justeres mindre ned enn eksportprisene når internasjonale priser regnet i norske kroner faller, slår imidlertid tapet av markedsandeler raskere ut her. Også på hjemmemarkedet antar vi imidlertid at tapet av markedsandeler vil fortsette. Dersom forutsetningen om en svekkelse av kronkursen sammen med svakere lønnsvekst framover slår til, noe som innebærer at noe av den konkurransevnesvekkelsen bedriftene har opplevd de siste årene reverseres, venter vi ingen akselerasjon i den mer trendmessige svekkelsen av markedsandeler på hjemmemarkedet framover. Således venter vi at veksten i tradisjonell vareimport blir på rundt 3 prosent for både 2003 og 2004, noe i overkant av veksten i innenlandsk etterspørsel, men fortsatt betydelig over veksten i samlet industriproduksjon. Når importveksten av tradisjonelle varer ikke blir enda sterkere enn dette, sett i forhold til innenlandsk etterspørsel, skyldes det at vi i beregningene har ført store deler av antatt import til Snøhvit-feltet som direkte import til oljevirkosomhet, dvs. ikke som import av tradisjonelle varer.

Bruttonasjonalprodukt

Sesongjusterte volumindekser, 2001=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

BNP-vekst under trend

Samlet BNP viste nær nullvekst gjennom vinterhalvåret 2001/2002, etterfulgt av et oppsving i veksttakten i 2. kvartal. Forløpet var i betydelig grad påvirket av produksjonen i olje- og gassvirksomheten; for Fastlands-Norge var forløpet således motsatt av for BNP i alt. Økt eksportvekst for tradisjonelle varer i 4. kvartal i fjor sammen med økt innenlandsk etterspørsel i 1. kvartal i år bidro til at BNP-veksten for Fastlands-Norge tok seg opp til drøye 2 prosent regnet som årlig rate gjennom vinterhalvåret. Lavere veksttakt i innenlandsk etterspørsel medførte imidlertid at veksttakten i 2. kvartal i år nå anslås å ha vært negativ. Nedgangen rammet først og fremst tjenesteytende næringer, idet særlig produksjonen i forretningsmessig tjenesteyting falt sterkt. Her er imidlertid tallgrunnlaget i det kvartalsvise nasjonalregnskapet særlig usikkert.

For både 2002 og 2003 venter vi nå en BNP-vekst - både for Fastlands-Norge og i alt - på om lag 1 1/4 prosent, dvs. på linje med vekstratene for 2001. Dette er noe lavere enn veksten i samlet etterspørsel på eksport- og hjemmemarkedene, og reflekterer tap av markedsandeler for norske bedrifter på begge markedene. Den økte veksten i både innenlandsk etterspørsel og eksport i 2004 - sammen med økt oljeproduksjon - bidrar deretter til at produksjonsveksten da tar seg opp til vel 2 1/2 prosent. Etterspørseloppsvinget retter seg mot både industri- og andre fastlandsbedrifter. En del av den antatte produksjonsøkningen skyldes imidlertid økt antall arbeidsdager (3 flere virkedager enn i 2003), noe som øker produksjonskapasiteten på årsbasis. Korrigert for dette ligger BNP for Fastlands-Norge an til å vokse langsommere enn den antatte trendveksten i norsk økonomi både i 2002, 2003 og 2004, slik den har gjort i hvert av de foregående årene fra og med 1998.

Økende ledighet fremover

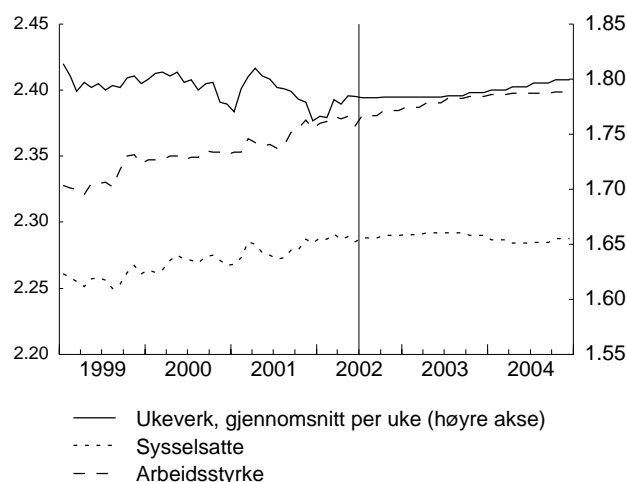
Tall fra Aetat viser at det var omlag 80 000 registrerte arbeidsledige ved utgangen av juli 2002, sesongjustert utgjorde dette 3,2 prosent av arbeidsstyrken. Dette er en økning fra 2,6 prosent på samme tid året før og økningen har vært forholdsvis jevn gjennom de siste 12 månedene. SSBs Arbeidskraftundersøkelse (AKU) viser derimot om lag uendret ledighet det siste året. Sesongjusterte tall fra Arbeidskraftundersøkelsen for juni 2002 viste at 88 000 var arbeidsledige. Dette utgjorde 3,7 prosent av arbeidsstyrken. Til sammenligning var 3,6 prosent arbeidsledige i juni 2001. Målt fra den forrige bunnen i arbeidsledigheten i september 1998 har imidlertid både registrert ledighet og AKU-ledigheten økt med 0,9 prosentpoeng.

Omslag i arbeidsmarkedet slår normalt raskere ut i Aetats tall for tilgangen på ledige stillinger enn i arbeidsledigheten. Ifølge Aetat er sesongjustert antall ledige stillinger annonsert i media gått ned fra 36 000 i juli 2001 til 27 000 i juli 2002. I 2000 ble det i gjennomsnitt annonsert nesten 50 000 ledige stillinger hver måned. Nedgangen i antall ledige stillinger er jevnt fordelt på de fleste yrkesgrupper, men målt fra samme tidspunkt året før er det spesielt innenfor industriarbeid og helse, pleie og omsorg at nedgangen er størst, med henholdsvis 46 og 43 prosent. Disse gruppene har også den største absolutte nedgangen. Tall fra Mediebedriftenes Landsforening - som hevder at deres tall for antall «stilling ledig»-annonser ofte har vist seg å være en rask og sikker indikasjon på omslag i økonomien - viser den samme tendensen. I første halvår 2002 var nedgangen i «stilling ledig»-annonnene 33,4 prosent i forhold til samme tid året før.

Ser man på både tilgangen på ledige stillinger og arbeidsledigheten i sammenheng - som et felles mål på stramheten i arbeidsmarkedet - er det særlig ansatte innenfor naturvitenskaplige yrker og humanistisk og administrativt arbeid som har opplevd den kraftigste svekkelsen i arbeidsmarkedssituasjonen. Også for yrkesgruppene som i 2001 opplevde sterkest arbeidsmarkedspres, som innenfor undervisningsarbeid og helse-, pleie- og omsorgsarbeid, er arbeidsmarkedet nå betydelig mindre stramt.

Høyere lønnsvekst enn hos handelspartnerne, en sterk kronekurs og et høyt rentenivå bidrar til at arbeidsledigheten vil fortsette å øke gjennom 2003 og 2004. Industriens kostnadmessige konkurransevne er svekket ved at veksten i lønnskostnadene pr. time i perioden 1997-2001 i gjennomsnitt har ligget 2,1 prosentpoeng høyere enn hos handelspartnerne. Dette har særlig rammet industribedrifter der lønnskostnadene utgjør en relativt stor andel av de samlede kostnadene, som i produksjonen av verkstedprodukter og i produksjonen av vareinnsats og investeringsprodukter. Sysselsettingen i disse to næringene utgjør hele 57 prosent av den totale sysselsettingen i industrien.

Arbeidsstyrke, sysselsetting og ukeverk
Millioner. Sesongjustert og glattet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Samtidig er inntektsgrunnlaget til industribedriftene kraftig svekket ved at den importveide kronekursen har styrket seg med om lag 15 prosent siden midten av 2000. I tillegg til å forverre situasjonen ytterligere for arbeidskraftintensiv industri, rammes også eksportbedrifter med relativt få ansatte. Slike bedrifter har lite arbeidskraft å avgi til de voksende tjenesteytende næringene, men står likevel for en betydelig andel av den samlede eksporten fra Fastlands-Norge.

Problemene for norsk industri og ringvirkningene gjennom underleverandører, samt at det høye rentenivået begrenser veksten i det private forbruket og i boliginvesteringene, gjør at vi anslår en stigning i arbeidsledigheten, slik den måles i SSBs arbeidskraftundersøkelser, til 4,2 prosent som et gjennomsnitt for neste år, og en videre oppgang til 4,8 prosent i 2004, mot 3,9 prosent i år.

Det er særlig sysselsettingen innenfor industrien som synker. Antall ansatte innen den private tjenesteytingen vil trolig endre seg lite i de kommende årene. Den økende ledigheten vil isolert sett redusere yrkesdeltakingen; i 2002 brytes således trenden fra begynnelsen av 1990-tallet med økende yrkesandeler. Demografiske forhold gjør imidlertid at veksten i arbeidsstyrken fortsetter, om enn svakere enn i tidligere år.

Lønnsvekst lavere enn hos handelspartnerne

Selv om arbeidsmarkedet ser ut til å være mindre stramt enn på svært lenge ble lønnsoppgjøret i 2002 høyt, særlig i offentlig sektor. En slik sammenheng kan tyde på et brudd med mange års tradisjon med lønnsmoderasjon i dårlige tider og med industrien som lønnsleder for å sikre en lønnsvekst på linje med den hos handelspartnerne. Vi har imidlertid lagt til grunn at lønnsoppgjøret i 2002 var spesielt og at partene i arbeidslivet i framtiden vil finne tilbake til denne tradisjonen.

Makroøkonomiske hovedstørrelser 2001-2004. Regnskap og prognoser.

Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	Regnskap 2001	Prognoser							
		2002			2003			2004	
		SSB	FIN	NB	SSB	FIN	NB	SSB	NB
Realøkonomi									
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,5	2,9	3,5	4 1/4	2,8	3,5	4	3,5	3 1/2
Konsum i offentlig forvaltning	2,0	2,5	1,5	1 1/2	1,6	0,8	3/4	2,6	2
Bruttoinvestering i fast realkapital ¹	-4,6	-0,1	0,5	1/2	2,5	2,6	4	1,6	0
Utvinning og rørtransport ²	7,2	3,2	1,0	0	6,3	10,4	15	1,2	-5
Fastlands-Norge	-0,3	-1,9	0,0	1/4	0,3	0,4	1	1,8	1 3/4
Bedrifter	-1,3	-4,0	-1,9	-3	0,5	-0,1	1 1/2	0,7	1 1/4
Bolig	5,1	-2,7	-0,5	4	-0,2	4,7	2 3/4	5,9	2 1/4
Offentlig forvaltning	-4,3	5,2	6,7	6 3/4	0,2	-2,1	-2	-0,5	2
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ³	1,8	1,9	2,4	3	2,0	2,3	2 3/4	3	3
Lagerendring ⁴	-0,8	-0,3	-0,1	..	0,0	0,0	..	0	..
Eksport	4,2	1,0	2,0	1 1/2	2,2	3,1	1 3/4	3,5	1 1/4
Råolje og naturgass	5,2	2,9	2,9	3	2,9	2,4	2 1/2	4	3/4
Tradisjonelle varer	4,0	1,6	1,6	0	1,6	3,9	1	4,9	1
Import	0,0	1,8	2,7	3	4,9	3,8	4 1/2	4,2	2
Tradisjonelle varer	4,0	2,4	3,2	3	3,0	4,4	4 1/2	3,2	2
Bruttonasjonalprodukt	1,4	1,3	2,0	2 1/4	1,5	2,5	2 1/4	2,6	2 1/4
Fastlands-Norge	1,2	1,2	1,8	2	1,3	2,2	2 1/4	2,7	2 1/2
Arbeidsmarked									
Sysselsatte personer	0,5	0,1	0,6	1/2	0,3	0,5	1/4	-0,4	1/2
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,6	3,9	3,6	3 3/4	4,2	3,5	4	4,8	4
Priser og lønninger									
Lønn per normalsårsverk	5,0	5,2	5 1/4	5 3/4	4,6	..	5 3/4	4,4	5 3/4
Konsumprisindeksen (KPI)	3,0	1,2	1,4	1	2,1	..	2 1/4	2	2 3/4
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE)	2,6	2,4	..	2 1/4	2,1	..	2 1/4	2,1	2 3/4
Eksportpris tradisjonelle varer	-3,1	-8,9	..	-8 1/2	1,6	..	-2 1/2	2,5	2 1/2
Importpris tradisjonelle varer	0,4	-6,8	0,0	2,4	..
Bolig	7,2	2,3	..	7 1/2	5,3	..	5 1/2	9,4	5 1/2
Utenriksøkonomi									
Driftsbalansen, mrd. kroner	233,4	221,3	188,6	190	215,4	179,7	165	224,2	140
Driftsbalansen i prosent av BNP	15,4	14,6	..	12	13,8	..	11	13,6	9
MEMO:									
Husholdningenes sparerate (nivå)	4,6	6,1	8,6	5	5,8	8,1	5	6,1	5
Pengemarkedsrente (nivå) ⁵	7,2	7,0	6,8	..	6,9	6,9	..	6,7	..
Utlånsrente, banker (nivå) ⁶	8,8	8,6	8,4	8,3	..
Råoljepris i kroner (nivå) ⁷	220,1	195,5	200	..	195,3	182,0	..	197,5	..
Eksportmarkedsindikator	0,3	1,9	7,6	7,1	..
Importveid kronekurs (44 land) ^{5,8}	-3,1	-7,5	..	-6,5	-0,5	..	-1,1	1,7	0

¹ Norges Banks anslag inkluderer lagerendring.² Finansdepartementets og Norges Banks anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.³ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.⁴ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁵ NB har som teknisk forutsetning for sine framskrivninger at bankens renter på prognostidspunktet holdes uendret i prognoseperioden.⁶ Husholdningenes lånerente i private finansinstitusjoner.⁷ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.⁸ Positivt fortegn innebærer depresiering.

Kilder: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld.nr. 2, 2002 (FIN), Norges Bank, Inflasjonsrapport 3/2002 (NB).

Det er kun i dårlige tider med høy arbeidsledighet at systemet for lønnsdannelse har sikret en lønnsvekst under den hos handelspartnerne. Mens lønnskostnadsveksten i norsk industri lå godt under den hos våre handelspartnere fra 1989 til 1994, en periode da arbeidsledigheten (AKU) var på over 4 prosent, lå lønnskostnadsveksten til dels betydelig over veksten hos handelspartnerne i årene 1982-1988 og 1997-2000, da ledigheten lå under 4 prosent. Det er derfor grunn til å tro at den høye lønnsveksten siden 1997 er

i samsvar med hvordan den norske lønnsdannelsen fungerer i gode tider. En økning i arbeidsledigheten i tråd med våre anslag vil på samme måte mest sannsynlig virke dempende på lønnsveksten i tiden framover. De innrapporterte tallene fra de lokale forhandlingene innenfor TBL-området som er gjennomført etter de sentrale oppgjørene, antyder at lønnsglidningen kan være på vei ned. Tilleggene ser dessuten ut til å ha vært lavere jo senere på året disse forhandlingene har foregått.

Fortsatt solidariske oppgjør

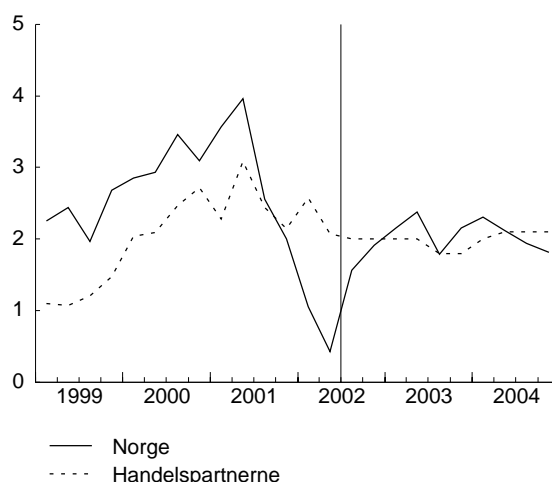
Det er ikke skjedd formelle endringer i lønnsdannelsen av betydning som skulle tilsa et brudd med hvordan lønnsdannelsen historisk sett har fungert. Oppgjørsrekkefølgen og formelle institusjoner er som de har vært tidligere. Det har imidlertid vært andre endringer som kan ha bidratt til at særforbund har fått større forhandlingsstyrke de senere årene. Videre har det over en lengre tid vært en økende barriere mot å ta i bruk tvungen lønnsnemnd. Det er også opprettet nye sammenslutninger av særforbund de senere årene, som Akademikerne og Utdanningsgruppens Hovedorganisasjon. Hovedvekten av medlemsmassen til disse er høyt utdannede innenfor tradisjonelle skjermede næringer. Flere av fagforeningene med en slik medlemsmasse har gått inn for mer lokale forhandlinger på linje med arbeidsgivernes uttalte mål. Erfaringer fra andre land kan tyde på at den samlede lønnsveksten blir høyere dersom en større del av lønnsveksten fastsettes lokalt.

Et annet moment som må vurderes når en betrakter mulighetene for at det norske systemet for lønnsdannelse kan fortsette, er hvorvidt industrien i framtiden kan forbli lønnsledende. Oppgjøret i 2002 kan tyde på at ansatte i offentlig sektor i liten grad har fulgt normen fra industrien dette året. Gjennom diskusjonene i Holden-utvalget i 2000 og Stabel-utvalget i 2001 ble det imidlertid klart at en forutsetning for at det inntektspolitiske samarbeidet og den norske modellen for lønnsdannelse skulle kunne videreføres, var at trenden gjennom 1990-tallet med en lavere lønnsvekst i offentlig sektor enn i industrien måtte brytes. Disse gruppene har fått aksept for at de i framtiden skal sikres en lønnsvekst på linje med privat sektor. Teknisk beregningsutvalg anslår at lønnsveksten fra 1991 til 2001 var 3,4 prosent lavere i offentlig forvaltning sammenlignet med i NHO-bedriftene. For de høyt utdannede i staten var lønnsutviklingen enda dårligere sammenlignet med høyt utdannede i private bedrifter. Videre ga oppgjøret for offentlig ansatte, og særlig for de kommunalt ansatte, små tillegg i 2001. Det syntes å være enighet om at oppgjøret i 2002 måtte kompensere for dette. De høye tilleggene for offentlig ansatte i 2002 ser med andre ord ut til ikke å skyldes at lønnsdannelsen i disse sektorene ble løst fra oppgjøret i industrien, men er snarere en indikasjon på en sterkere grad av koordinering mellom partene. Oppgjøret i 2002 og partenes forståelse av å forhindre systematiske etterslep for enkelte grupper kan legge grunnlaget for at det inntektspolitiske samarbeidet kommer styrket tilbake ved neste hovedoppgjør i 2004.

For økonomien som helhet anslår vi en lønnsvekst fra 2001 til 2002 på 5,2 prosent, noe som innebærer en lavere lønnsledning enn den en har observert de senere årene. Den økende ledigheten samt problemene for norsk industri antas å bringe den samlede lønnsveksten ned i 2003 og 2004 til henholdsvis 4,6 og 4,4 prosent. Det høye overhengeret inn i 2003 vil kunne føre til lave tillegg, og dermed et lavt overheng inn i 2004. Lønnsoppgjøret i 2004 vil på den annen side være et hovedoppgjør, noe som tradisjonelt gir noe høyere lønnstillegg.

Konsumprisindeksen

Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Sterk krone og fallende lønnsvekst gir moderat prisstigning fremover

Avgiftsendringer og utviklingen i elektrisitetsprisen har bidratt til at prisstigningstakten har endret seg mye gjennom de siste par årene. Således var tolv-månedersveksten i konsumprisindeksen (KPI) oppe i hele 4,3 prosent i mai i fjor, men nede i bare 0,4 prosent i mai og juni i år før prisstigningstakten i juli økte til 1,6 prosent. Denne siste utviklingen kan i stor grad føres tilbake til den direkte effekten av avgiftsendringer i juli i fjor. Når en ser bort fra energivarer og de direkte virkningene av reelle avgiftsendringer (KPI-JAE), har prisstigningstakten ligget forholdsvis stabilt rundt, eller i overkant av 2,5 prosent gjennom de to årene en har statistikk for.

Det var forholdsvis store forskjeller i prisstigningen på 12-månedersbasis mellom konsumprisindeksens hovedvaregrupper i juli. For fem av gruppene lå prisstigningen under 1,5 prosent og for to av disse var prisnivået lavere enn for 12 måneder siden. Tre av gruppene hadde en prisstigningstakt på over 3,5 prosent slik at bare fire av de tolv gruppene hadde en prisstigningstakt i intervallet 1,5 til 3,5 prosent. Det største enkeltbidraget til økningen i konsumprisene de siste 12 måneder kommer fra høyere husleier. Beregnet og betalt husleie har steget med henholdsvis 6,0 og 5,2 prosent. Matvarer, forsikringspremier, restauranttjenester, priser på tjenester knyttet til vedlikehold og reparasjon av bolig samt ulike helsetjenester har også trukket gjennomsnittet klart opp. I den andre enden av skalaen ligger klær og skotøy, hvor prisene fra juli i fjor til juli i år falt med hele 5,8 prosent. Her kan krokenstyrkingen ha spilt en rolle.

Ved å fjerne energivarene og se bort fra avgiftsendringer, vil en vente at det i stor grad er utviklingen i de grunnleggende faktorene som lønnskostnadene per produsert enhet, valutakurser og prisene på verdensmarkedet som driver prisutviklingen. Gjennom de

siste årene har utviklingen i lønnskostnader per produsert enhet for det fastlandsbaserte næringslivet (utenom kraftforsyning) ligget meget stabilt på om lag 3,5 prosent. Når inflasjonen samtidig har ligget klart lavere, om lag på 2,5 prosent, har dette blant annet sammenheng med at importprisene gjennomgående har steget meget moderat og i det siste også falt forholdsvis markert. Dette er intet særtrekk for Norge, men i stor grad en refleks av at prisene på tjenester gjennomgående stiger mer enn på varer. Det er imidlertid også en rekke andre faktorer som påvirker prisutviklingen. Høyere renter bidrar for eksempel (når man ser bort fra effekter på kronkursen) til høyere priser på kort og mellomlang sikt, spesielt gjennom utviklingen i husleiene som i det siste har gitt de sterke impulsene mot KPI. Et annet forhold som virker inn er utviklingen i forsikringsselskapenes utbetalinger. Disse kostnadene veltes raskt over i premiene. Den senere tids økning i skadeomfang har således bidratt til å øke veksten i konsumprisindeksen.

Den kraftige styrkingen av kronkursen har gitt potensiale for en betydelig nedgang i norske konsumpriser. Importen tilsvarende størrelsesmessig en tredel av BNP og utgjør direkte anslagsvis en liknende andel av husholdningenes konsum. I tillegg til å virke gjennom reduserte importpriser virker valutakursen til å redusere prisene på norskproduserte varer som i større eller mindre grad følger prisene på verdenmarkedet. I følge våre modeller skulle virkningen på kort sikt vært kraftigere enn det vi har sett til nå. Flere momenter trekker i retning av en ikke ubetydelig tidsforsinkelse av disse effektene. Forsinkelse i overveltningen fra valutakurs til importpris er en slik faktor, men det sterke fallet i importprisene så langt i 2002 indikerer at dette ikke er så viktig. Derimot er det grunn til å tro at marginene i varehandelen på kort sikt har økt i større grad enn det våre modeller indikerer. Andre faktorer kan være kostnadene forbundet med valuta-sikring av importørers kontrakter. I den grad kronestyrkingen ikke alt har slått ut i reduserte innenlandske priser, er det grunn til å vente at de vil gjøre det i tiden fremover såfremt dette ikke blir motvirket av en svekkelse av kronkursen. På svært lang sikt må en vente at en valutakursendring vil slå fullt igjennom i alle innsatsfaktorpriser inkludert arbeidskraft. Dette vil imidlertid ta lang tid - og dermed kan en sterk kro-ne virke dempende på inflasjonen i en lang periode.

Økningen i antall feriedager i fjor og i år, har vært en viktig grunn til at kostnadsveksten har holdt seg oppe disse årene. I tiden fremover venter vi at veksten i lønnskostnader per produsert enhet vil avta noe. Til tross for antagelsen om en viss svekkelse av kronkursen, venter vi at den styrkingen vi har sett vil bidra til å redusere prisveksten en god tid fremover. Økt konkurranse innenfor flytransport kan tenkes å trekke i samme retning. Elektrisitetsprisene ventes å bidra til å øke 12-månedersveksten i KPI mot slutten av inne-værende år, som en følge av den meget unormale pris-

utviklingen gjennom fjoråret. Basert på prisene i terminmarkedet, ligger det for tiden ikke an til noen sterke prisimpulser fra elektrisitetsprisene i de kommende årene. Men dette kan naturligvis endre seg fort som følge av værforhold.

Etter en viss oppgang i prisstigningstakten gjennom resten av året, antar vi en forholdsvis stabil inflasjon rundt 2,0 prosent gjennom neste år. Tidsforsinkede effekter av kronestyrkingen trekker prisstigningstakten ned i en periode, mens den forutsatte moderate svekkelsen av kronkursen fremover trekker i motsatt retning. Redusert vekst i lønnskostnadene bidrar isolert sett til å redusere prisstigningen. Den direkte, kortsiktige effekten av den forutsatte rentenedgangen går også svakt i denne retning. I 2004 kommer kronestyrkingen vi har sett mer på avstand, noe som sammen med den påfølgende svekkelsen trekker i retning av å øke prisstigningstakten. Ytterligere fall i lønnskostnadsveksten og reduksjonen i barnehagesatsene bidrar til at veksten i konsumprisindeksen - også målt ved KPI-JAE - kan bli om lag som året før.

Utenriksøkonomi - stabilt store overskudd

Overskuddene på driftsbalansen overfor utlandet var 115 mrd. kroner i første halvår i år. Både eksport- og importprisene faller kraftig fra 2001 til 2002, i hovedsak som følge av kroneappresieringen, men fallet i eksportprisene er anslått til å bli noe sterkere enn fallet i importprisene. Dette er normalt for norsk økonomi i en internasjonal lavkonjunktur. Oljeprisen lå i årets åtte første måneder om lag 11 prosent lavere enn i samme periode i 2001. Høyere produksjon av naturgass vil bidra til å øke eksportinntektene, men lavere råoljeproduksjon bidrar til lavere overskudd på vare- og tjenestebalansen. Samtidig har underskuddet på rente- og stønadsbalansen hittil i år vært vesentlig mindre enn i samme periode i 2001. Vi anslår alt i alt at overskuddet på driftsbalansen i 2002 blir litt lavere enn i fjor.

For 2003 bidrar et anslått ytterligere bytteforholdstap å ville redusere overskuddet på driftbalansen. I samme retning trekker en noe sterkere vekst i importvolumet sammenliknet med eksporten. Rente- og stønadsbalansen forventes på den annen side å bedre seg videre i takt med økende nettofordringer på utlandet. Samlet sett anslår vi overskuddet på driftsbalansen til 215 mrd. kroner neste år. Sterkere eksportvekst i 2004 sammen med ytterligere bedring i rente- og stønadsbalansen gjør at vi anslår en liten økning i driftsbalanseoverskuddet igjen i 2004, slik at overskuddet svinger rundt 220 mrd. kroner hvert år i hele prognoseperioden.

Makroøkonomiske hovedstørrelser

Sesongjustert. Faste 1999-priser. Millioner kroner

	Ujustert		Sesongjustert							
	200	2001	00.3	00.4	01.1	01.	01.3	01.4	02.1	02.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	604 894	619 828	151 305	151 067	153 967	154 512	155 569	155 627	157 646	158 619
Konsum i husholdninger	579 806	594 720	145 093	144 797	147 595	148 194	149 273	149 499	151 206	152 300
Varekonsum	323 787	331 261	80 535	80 396	82 378	82 082	82 271	84 401	85 422	85 234
Tjenestekonsum	247 270	254 712	62 476	61 954	62 809	63 813	64 723	63 394	63 921	64 603
Husholdningenes kjøp i utlandet	26 089	26 065	6 527	6 520	6 658	6 561	6 656	6 107	6 018	6 888
Utlendingers kjøp i Norge	-17 340	-17 317	-4 445	-4 074	-4 250	-4 262	-4 377	-4 403	-4 155	-4 426
Konsum i ideelle organisasjoner	25 088	25 108	6 211	6 271	6 371	6 318	6 296	6 128	6 440	6 319
Konsum i offentlig forvaltning	266 777	272 176	66 688	66 792	67 614	67 917	68 053	68 608	69 511	70 182
Konsum i statsforvaltningen	105 948	107 664	26 338	26 376	26 950	26 872	26 759	27 089	37 125	37 334
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	81 256	83 875	20 216	20 304	20 948	20 949	20 891	21 098	31 222	31 312
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	24 692	23 789	6 122	6 072	6 002	5 923	5 868	5 991	5 903	6 022
Konsum i kommuneforvaltningen	160 829	164 513	40 350	40 416	40 664	41 045	41 294	41 519	32 386	32 848
Bruttoinvestering i fast kapital	267 774	255 527	62 864	61 987	65 134	62 358	60 386	61 830	59 660	61 054
Utvinning og rørtransport	47 929	51 362	10 511	9 905	10 642	10 054	11 383	13 539	10 995	10 603
Tjenester tilk. utvinning	6 573	-897	476	470	253	1 034	295	-2 479	94	177
Utenriks sjøfart	16 298	8 672	3 226	1 917	4 112	1 283	679	2 597	611	2 458
Fastlands-Norge	196 974	196 390	48 650	49 695	50 127	49 986	48 029	48 174	47 960	47 816
Fastlands-Norge ekskl. offentlig forvaltning	158 114	159 189	38 998	39 864	40 330	40 993	38 927	38 790	38 130	38 297
Industri og bergverk	19 620	22 457	5 026	4 535	4 912	5 708	5 732	5 979	5 450	6 286
Annen vareproduksjon	15 832	15 601	3 882	3 727	3 954	3 716	3 915	3 904	3 791	4 059
Boligtjenester	47 830	50 288	11 892	12 224	12 322	12 572	12 697	12 677	12 349	12 310
Andre tjenesteytende næringer	74 832	70 842	18 199	19 378	19 142	18 997	16 582	16 229	16 540	15 641
Offentlig forvaltningsvirksomhet	38 860	37 201	9 652	9 831	9 797	8 993	9 102	9 384	9 830	9 519
Lagerendring og statistiske avvik	29 300	18 583	10 352	8 956	5 405	9 006	6 287	4 488	6 937	1 212
Bruttoinvestering	297 074	274 110	73 215	70 943	70 539	71 364	66 674	66 319	66 597	62 266
Innenlandsk sluttanvendelse	1168745	1166114	291 207	288 802	292 120	293 793	290 296	290 553	293 753	291 067
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	1068645	1088395	266 642	267 554	271 707	272 416	271 651	272 408	275 117	276 617
Ettersp. fra off. forvaltningsvirksomhet	305 637	309 377	76 339	76 623	77 411	76 910	77 155	77 991	79 341	79 701
Eksport i alt	500 366	521 299	124 570	128 685	128 713	126 952	131 162	134 528	126 775	132 394
Tradisjonelle varer	188 774	196 328	47 079	47 897	49 171	49 312	47 377	50 473	49 306	50 642
Råolje og naturgass	169 668	178 502	42 795	42 782	44 043	42 029	46 463	45 959	42 353	47 210
Skip og plattformer	8 892	14 178	3 068	2 892	2 399	2 864	3 867	5 049	3 026	1 665
Tjenester	133 032	132 291	31 628	35 114	33 100	32 747	33 455	33 047	32 090	32 877
Samlet anvendelse	1669111	1687413	415 777	417 487	420 833	420 745	421 458	425 081	420 529	423 461
Import i alt	406 472	406 535	100 808	99 598	102 089	101 861	99 981	102 405	98 775	99 225
Tradisjonelle varer	260 826	271 200	66 218	65 589	67 000	68 876	66 715	68 509	69 734	67 922
Råolje	1 009	1 034	409	408	233	224	194	382	103	132
Skip og plattformer	22 592	12 112	4 566	2 384	3 907	1 753	2 928	3 524	668	1 409
Tjenester	122 045	122 188	29 615	31 217	30 949	31 008	30 143	29 990	28 270	29 762
Bruttonasjonalprodukt	1262638	1280878	314 969	317 889	318 743	318 885	321 478	322 676	321 754	324 236
Fastlands-Norge (markedsverdi)	1055393	1068415	263 738	265 359	266 934	266 502	267 057	268 829	270 300	268 437
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	207 245	212 464	51 231	52 530	51 810	52 383	54 420	53 847	51 454	55 799
Fastlands-Norge (basisverdi)	915 769	930 088	229 089	230 343	232 069	231 709	232 355	234 430	235 890	234 225
Fastlands-Norge ekskl. off. forvaltning	711 897	723 906	178 100	179 137	180 617	180 251	180 758	182 554	184 023	182 279
Industri og bergverk	134 200	132 701	33 460	33 293	33 289	33 278	32 932	33 159	32 835	33 341
Andre vareproduserende næringer	102 805	98 808	25 928	25 071	25 170	24 223	23 891	25 056	24 767	24 854
Tjenesteytende næringer	474 893	492 397	118 711	120 772	122 158	122 750	123 936	124 340	126 421	124 084
Offentlig forvaltningsvirksomhet	203 871	206 182	50 989	51 206	51 452	51 457	51 597	51 876	51 867	51 946
Korr. poster	139 624	138 326	34 649	35 016	34 865	34 793	34 702	34 399	34 410	34 212

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Makroøkonomiske hovedstørrelser

Sesongjustert. Faste 1999-priser. Prosentvis vekst fra forrige periode

	Ujustert		Sesongjustert							
	2000	2001	00.3	00.4	01.1	01.2	01.3	01.4	02.1	02.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,5	2,5	-0,1	-0,2	1,9	0,4	0,7	0	1,3	0,6
Konsum i husholdninger	3,6	2,6	-0,1	-0,2	1,9	0,4	0,7	0,2	1,1	0,7
Varekonsum	3,3	2,3	-0,9	-0,2	2,5	-0,4	0,2	2,6	1,2	-0,2
Tjenestekonsum	3,5	3	1	-0,8	1,4	1,6	1,4	-2,1	0,8	1,1
Husholdningenes kjøp i utlandet	0,7	-0,1	1,5	-0,1	2,1	-1,4	1,4	-8,2	-1,5	14,5
Utlendingers kjøp i Norge	-7,6	-0,1	2,1	-8,3	4,3	0,3	2,7	0,6	-5,6	6,5
Konsum i ideelle organisasjoner	1,2	0,1	-0,1	1	1,6	-0,8	-0,4	-2,7	5,1	-1,9
Konsum i offentlig forvaltning	1,2	2	0	0,2	1,2	0,4	0,2	0,8	1,3	1
Konsum i statsforvaltningen	0,5	1,6	-0,8	0,1	2,2	-0,3	-0,4	1,2	37	0,6
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	3,2	3,2	-0,5	0,4	3,2	0	-0,3	1	48	0,3
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-7,4	-3,7	-1,8	-0,8	-1,2	-1,3	-0,9	2,1	-1,5	2
Konsum i kommuneforvaltningen	1,6	2,3	0,6	0,2	0,6	0,9	0,6	0,5	-22	1,4
Bruttoinvestering i fast kapital	-1,5	-4,6	-6,2	-1,4	5,1	-4,3	-3,2	2,4	-3,5	2,3
Utvinning og rørtransport	-31,6	7,2	-5,6	-5,8	7,4	-5,5	13,2	18,9	-18,8	-3,6
Tjenester tilk. utvinning
Utenriks sjøfart	23,8	-46,8	-43,2	-40,6	114,5	-68,8	-47,1	282,2	-76,5	302,3
Fastlands-Norge	3,4	-0,3	-2,2	2,1	0,9	-0,3	-3,9	0,3	-0,4	-0,3
Fastlands-Norge ekskl. offentlig forvaltning	6,7	0,7	-1,9	2,2	1,2	1,6	-5	-0,4	-1,7	0,4
Industri og bergverk	-3,4	14,5	-7,8	-9,8	8,3	16,2	0,4	4,3	-8,9	15,3
Annen vareproduksjon	1	-1,5	-6,8	-4	6,1	-6	5,4	-0,3	-2,9	7,1
Boligtjenester	11	5,1	1,4	2,8	0,8	2	1	-0,2	-2,6	-0,3
Andre tjenesteytende næringer	8,3	-5,3	-1,1	6,5	-1,2	-0,8	-12,7	-2,1	1,9	-5,4
Offentlig forvaltningsvirksomhet	-8,1	-4,3	-3,4	1,9	-0,3	-8,2	1,2	3,1	4,8	-3,2
Lagerendring og statistiske avvik	41,3	-36,6	18,3	-13,5	-39,6	66,6	-30,2	-28,6	54,6	-82,5
Bruttoinvestering	1,5	-7,7	-3,4	-3,1	-0,6	1,2	-6,6	-0,5	0,4	-6,5
Innenlandsk sluttanvendelse	2,5	-0,2	-0,9	-0,8	1,1	0,6	-1,2	0,1	1,1	-0,9
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	2,9	1,8	-0,4	0,3	1,6	0,3	-0,3	0,3	1	0,5
Ettersp. fra off. forvaltningsvirksomhet	-0,1	1,2	-0,4	0,4	1	-0,6	0,3	1,1	1,7	0,5
Eksport i alt	2,9	4,2	1,9	3,3	0	-1,4	3,3	2,6	-5,8	4,4
Tradisjonelle varer	1,7	4	0,5	1,7	2,7	0,3	-3,9	6,5	-2,3	2,7
Råolje og naturgass	6,6	5,2	3,4	0	2,9	-4,6	10,5	-1,1	-7,8	11,5
Skip og plattformer	-38,9	59,4	95	-5,7	-17,1	19,4	35	30,6	-40,1	-45
Tjenester	4,9	-0,6	-2,3	11	-5,7	-1,1	2,2	-1,2	-2,9	2,5
Samlet anvendelse	2,6	1,1	-0,1	0,4	0,8	0	0,2	0,9	-1,1	0,7
Import i alt	3,2	0	-1,4	-1,2	2,5	-0,2	-1,8	2,4	-3,5	0,5
Tradisjonelle varer	2,6	4	0,5	-0,9	2,2	2,8	-3,1	2,7	1,8	-2,6
Råolje	-51,4	2,5	702	-0,2	-42,8	-3,8	-13,7	97,4	-73,1	28,3
Skip og plattformer	13	-46,4	-23,2	-47,8	63,9	-55,1	67,1	20,4	-81	110,8
Tjenester	3,9	0,1	-2,5	5,4	-0,9	0,2	-2,8	-0,5	-5,7	5,3
Bruttonasjonalprodukt	2,4	1,4	0,4	0,9	0,3	0	0,8	0,4	-0,3	0,8
Fastlands-Norge (markedsverdi)	1,9	1,2	0,2	0,6	0,6	-0,2	0,2	0,7	0,5	-0,7
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	4,9	2,5	1,3	2,5	-1,4	1,1	3,9	-1,1	-4,4	8,4
Fastlands-Norge (basisverdi)	2	1,6	0,4	0,5	0,7	-0,2	0,3	0,9	0,6	-0,7
Fastlands-Norge ekskl. off. forvaltning	2,4	1,7	0,5	0,6	0,8	-0,2	0,3	1	0,8	-0,9
Industri og bergverk	-2,9	-1,1	0,6	-0,5	0	0	-1	0,7	-1	1,5
Andre vareproduserende næringer	5	-3,9	-1	-3,3	0,4	-3,8	-1,4	4,9	-1,2	0,4
Tjenesteytende næringer	3,5	3,7	0,7	1,7	1,1	0,5	1	0,3	1,7	-1,8
Offentlig forvaltningsvirksomhet	0,5	1,1	0,3	0,4	0,5	0	0,3	0,5	0	0,2
Korr. poster	1,4	-0,9	-1,5	1,1	-0,4	-0,2	-0,3	-0,9	0	-0,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Makroøkonomiske hovedstørrelser

Sesongjustert. Prisindekser. 1999=100

	Ujustert		Sesongjustert							
	2000	2001	00.3	00.4	01.1	01.2	01.3	01.4	02.1	02.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	103,3	105,1	104,2	105,2	104,7	105,8	104,8	105,6	105,5	105,3
Konsum i offentlig forvaltning	105,0	112,5	105,9	107,9	110,1	111,6	113,1	115,5	113,9	115,7
Bruttoinvestering i fast kapital	105,9	109,6	107	107,8	109,9	110,5	110	107,7	108,7	107,4
Fastlands-Norge	104,4	107,6	105,1	105,4	108,6	108	107,7	106,2	107,7	106,5
Innenlandsk sluttanvendelse	104,3	107,5	104,5	105,9	107,2	108,1	106,2	108,9	107,9	108,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	103,9	107,4	104,8	105,9	106,8	107,7	107,4	108,2	108	108,1
Eksport i alt	137,2	134,1	141,4	145,7	141,9	142	133	120,7	125,7	126,2
Tradisjonelle varer	113,5	110,0	114,1	115,0	117,0	113,6	112,2	108,1	105,2	103,4
Samlet anvendelse	114,1	115,7	115,6	118,2	117,8	118,3	114,6	112,6	113,3	113,9
Import i alt	108,2	108,7	108,0	109,3	111,2	112,3	110,1	107,0	105,9	104,0
Tradisjonelle varer	108,2	108,7	109,3	111,2	112,2	110,2	107	105,8	104,2	102,4
Bruttonasjonalprodukt	116,0	118,0	117,6	120,4	119,6	120,9	116,9	114,8	116,1	117,5
Fastlands-Norge (markedsverdi)	104,4	107,8	104,8	106	106,7	108,2	107	109,5	108,7	110,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Makroøkonomiske hovedstørrelser

Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert							
	2000	2001	00.3	00.4	01.1	01.2	01.3	01.4	02.1	02.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,3	1,8	1,2	1	-0,5	1,1	-0,9	0,8	-0,1	-0,2
Konsum i offentlig forvaltning	5,0	7,1	1,4	1,9	2	1,4	1,3	2,1	-1,3	1,5
Bruttoinvestering i fast kapital	5,9	3,5	1,6	0,7	1,9	0,6	-0,4	-2,1	1	-1,2
Fastlands-Norge	4,4	3,1	0,8	0,3	3,1	-0,5	-0,4	-1,4	1,4	-1,1
Innenlandsk sluttanvendelse	4,3	3,1	0,2	1,3	1,2	0,9	-1,7	2,5	-0,9	0,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	3,9	3,4	1,2	1,1	0,8	0,8	-0,3	0,8	-0,2	0,1
Eksport i alt	37,2	-2,3	5,7	3	-2,6	0,1	-6,4	-9,3	4,1	0,4
Tradisjonelle varer	13,5	-3,1	0,3	1,8	-3,5	0	-4,3	-2,7	-1,8	-2,4
Samlet anvendelse	14,1	1,4	2,3	2,2	-0,3	0,5	-3,2	-1,7	0,6	0,6
Import i alt	8,2	0,4	1,1	1,7	0,9	-1,8	-2,9	-1,1	-1,5	-1,7
Tradisjonelle varer	4,8	0,4	1	1,8	2,4	-2,3	-3,6	-1,4	-2,5	-1,4
Bruttonasjonalprodukt	16,0	1,7	2,6	2,4	-0,6	1,1	-3,3	-1,8	1,1	1,2
Fastlands-Norge (markedsverdi)	4,4	3,3	0	1,1	0,7	1,3	-1,1	2,3	-0,7	1,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Teknisk merknad

Kvartalsberegningene: Beregningene foretas på et mindre detaljert nivå enn de årlige nasjonalregnskapsberegningene og etter et mer summarisk opplegg.

Basisår og kjeding: I det kvartalsvise nasjonalregnskapet beregnes for tiden alle størrelser i faste priser med basis i prisene i 1999, og med vekter fra dette året. Valg av basisår påvirker fastpristallene og dermed de årlige volumendringstene (vekstratene). For sammenligningens skyld er det i alle tabeller gitt vekstrater med 1999 som basisår (felles omregningsår). Prisomregningen er foretatt på kvartalsregnskapets sektornivå.